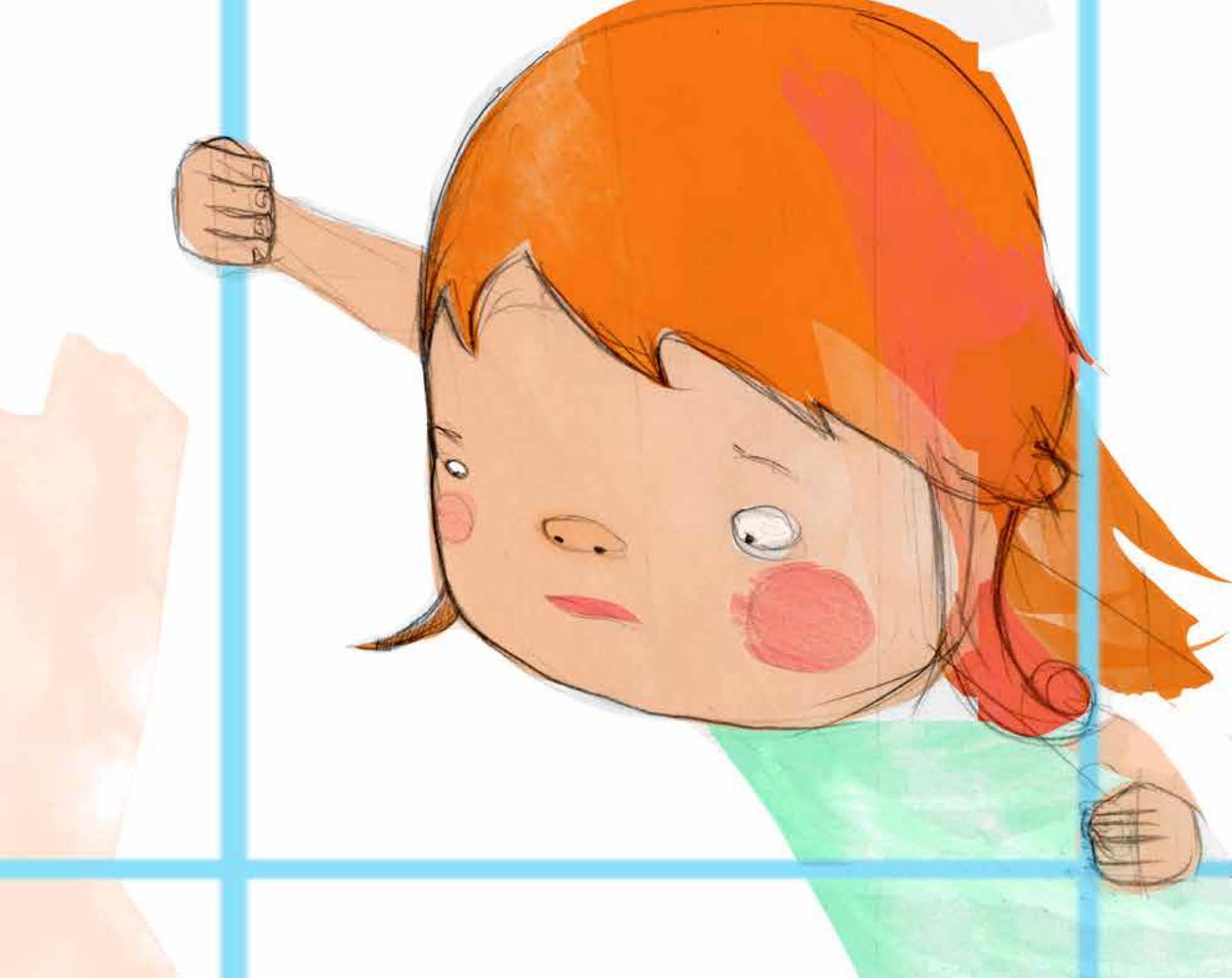

“La coeducació i la gestió de la diversitat a les aules”

Un dossier adreçat al professorat de primària i secundària

Índex:

1. Introducció

2. Les dinàmiques de la discriminació

- 2.1 La discriminació basada en creences culturals dins l'aula
- 2.2 El sistema sexe-gènere
- 2.3 Discriminacions de gènere
- 2.4 Un recorregut per la Coeducació

3. Transformar les dinàmiques de discriminació i gestionar la diversitat?

- 3.1 Donar la benvinguda a totes les parts
- 3.2 La importància del treball interior dels qui fem de mestre
- 3.3 10 idees clau per treballar la Democràcia Profunda

4. Com educar amb perspectiva de gènere

- 4.1 Treballar les sancions de gènere
- 4.2 Treballar els estereotips i revalorar el món d'allò "femení"

5. Conclusions i reptes

1-Introducció

En el darrer període del segle XX, el concepte i els reptes del feminisme han anat evolucionant en funció del paper de les dones i dels homes en la nostra societat, i la lluita ha inclòs també, cada vegada més, persones homosexuals i transsexuals, i segueix creixent avui, conforme les lluites per la no-discriminació es van globalitzant i van teixint aliances unes amb les altres.

De la mateixa manera, durant la segona meitat del segle XX, hi ha hagut un gran avenç en les lluites pels drets civils, contra l'apartheid i el racisme estructural, que ha tingut com a resultat la igualtat formal en drets i deures de les persones, independentment de la raça o l'origen cultural en la majoria de països occidentals. Les lluites de classe, pel dret a l'educació pública i gratuïta, han aconseguit universalitzar l'educació i fer-la arribar a tota la població. La psiquiatria, la psicopedagogia, el diagnòstic i tractament de trastorns mentals, i en general l'enfoc de l'educació cap a persones amb diversitat funcional, ha tingut també una evolució en la direcció d'incloure i respectar els drets i deures d'aquestes persones, tot i que queda molt per fer.

Aquests avenços han suposat molts canvis en positiu, tanmateix, encara avui som davant del repte de passar de la igualtat formal a la igualtat real entre homes i dones, independentment de l'origen, la classe social o les capacitats.

Les creences discriminatòries no es transformen només amb l'aprovació de lleis i estructures que proclamïn la igualtat, cal també aprendre a desxifrar quan i com aquelles lleis discriminatòries, que un dia havien estat vigents, encara sobreviuen, encara que sigui de vegades subtilment dins la nostra manera de veure i relacionar-nos amb el món i amb els altres. Cal donar una altra volta a la democràcia formal per donar pas a la Democràcia profunda¹.

El concepte de Coeducació ha anat evolucionant també en paral·lel al feminisme, i a les lluites pels drets civils i drets socials dels darrers 100 anys, i volem que ho continuï fent. La nostra proposta, que us presentem en aquesta guia, és incloure la Democràcia profunda en la coeducació, per caminar cada vegada més vers la igualtat d'oportunitats de totes les persones.

La democràcia profunda ens proposa posar l'atenció no només en l'aprovació de lleis i mesures institucionals, sinó també en el fet de prendre consciència de si la democràcia està o no tenint lloc en cada moment.

Aquesta guia té, doncs, la voluntat d'aproximar-vos a una major comprensió de les dinàmiques de discriminació en general, posant l'èmfasi en la discriminació derivada del sistema sexe-gènere. Al mateix temps que volem proposar-vos algunes eines i reflexions útils per facilitar i convertir moments de dany potencial en oportunitats per créixer i construir comunitats profundament democràtiques. Als últims capítols també trobareu accions concretes que cal dur a terme per educar amb perspectiva de gènere.

La nostra actitud de benvinguda a la diversitat, una mirada respectuosa vers l'infant i la gent jove, a la vegada que gestos i polítiques concretes de coeducació dins el centre escolar, ens semblen la clau de la transformació que l'escola del segle XXI necessita.

2- Les dinàmiques de la discriminació

2.1. La discriminació basada en creences culturals dins l'aula

La discriminació, de qualsevol tipus, està basada en una manera de veure el món que valora actituds, persones, característiques físiques, activitats o interessos per sobre d'altres, atorgant privilegis a alguns i algunes, que els podran fer efectius a costa de la manca de llibertats de les altres persones.

Tots els "ismes" i les "fòbies" (masclisme, racisme, classisme, homofòbia, xenofòbia...) tenen com a resultat que hi hagi persones que no tinguin el mateix accés a determinades oportunitats, espais de poder o, simplement, a l'acceptació social i l'estima, que d'altres. La conseqüència és que aquestes persones veuran greument afectades les seves oportunitats de desenvolupar-se, satisfer les seves necessitats materials i afectives, i complir els seus somnis.

Podem dir que l'origen de la discriminació social són les creences que té una cultura respecte del que val més o del que val menys. Aquestes creences es tradueixen en lleis, institucions, llenguatges, actituds, i prejudicis, i sovint tenen arrels molt profundes en la història.

En el procés de formació de la identitat dels infants i adolescents, i en les relacions que s'estableixen entre companys i companyes del grup-classe d'una escola qualsevol, es reproduiran tots aquests valors i creences socials en relació al gènere, l'origen cultural, l'orientació del desig sexual, la classe social, la bellesa, la salut i les capacitats intel·lectuals. Si no es treballa de forma compromesa amb la diversitat, totes les persones tendirem a considerar algunes característiques i comportaments com a superiors, i d'altres com a inferiors. Aquesta és la dinàmica de la discriminació. La marginació s'exerceix vers els altres i, al mateix temps, vers la nostra pròpia diversitat.

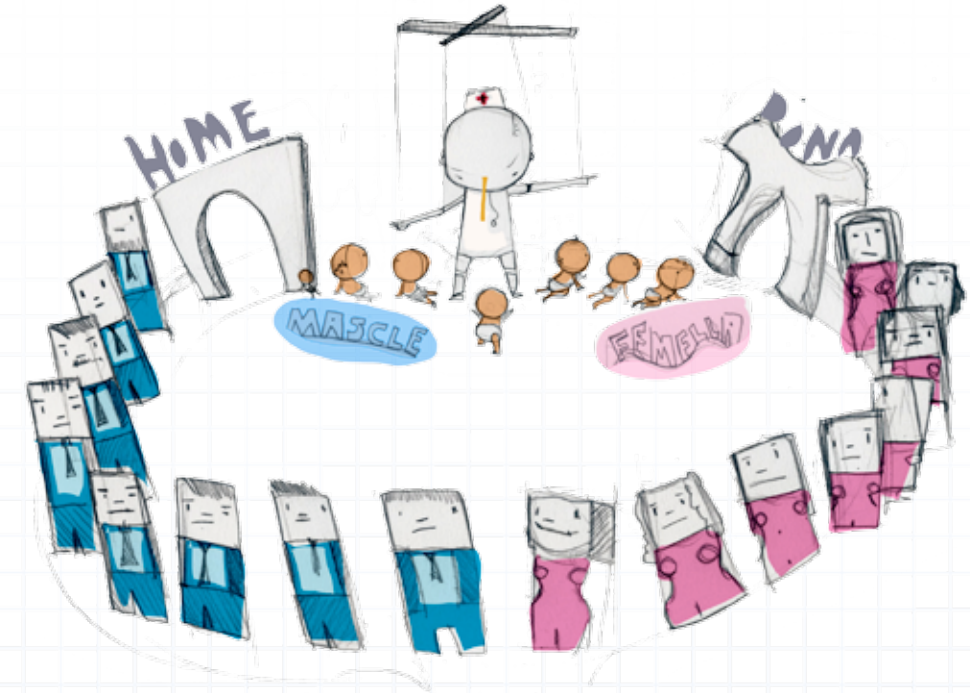
Un dels sistemes de creences més influents en la identitat i les relacions de totes les persones, que s'adquireix de ben petits, és el sistema sexe-gènere. És una gran porta d'entrada a la pregunta qui sóc, què m'agrada, què vull i què no, i què s'espera de mi. El sistema sexe-gènere ens traça unes categories dins les quals és fàcil ser acceptades socialment.

A banda de la família, per als infants i adolescents, la societat és el seu grup-classe. És un dels grups que més influiran en la construcció i desplegament de la seva identitat i manera de fer. El grup, com s'acostuma a dir, és molt més que un conjunt d'individus, és una entitat que també té uns sistemes de creences i dinàmiques de marginació, amb algunes persones al centre i d'altres al marge, i que

tindrà tendència a ser més opressiu o més democràtic. En aquesta petita societat, que és la classe, es reproduiran moltes de les dinàmiques de discriminació que estan presents en la societat adulta.

Per tal que no es perpetuïn les dinàmiques de discriminació en un entorn que esdevindrà fonamental pel desenvolupament dels infants, ens sembla doncs molt important:

- Abordar les creences culturals i valors del grup-classe amb un enfocament sistèmic.
- Treballar dia a dia per revertir la tendència a viure la diversitat en termes de millor/pitjor.
- Tenir molt present la influència del sistema sexe-gènere en la vida dels infants i adolescents.

2.2. El sistema sexe-gènere

"La diversitat és la forma en la qual la vida s'expressa per respondre a un ambient determinat, és l'exploració de les possibilitats d'existir"

Brigitte Baptiste. Biòloga i activista transsexual.

El sistema sexe/gènere o patriarcat és un sistema de creences àmpliament acceptat i consensuat a la cultura occidental, pel qual hi ha d'haver una correspondència entre el sexe atribuït (mascle/femella) i les conductes (masculinitat/feminitat).

El gènere és una construcció psicològica, social i cultural de les característiques considerades masculines o femenines que habitualment s'adjudiquen a mascles i femelles respectivament. Dit d'una altra manera, és el significat que una cultura dóna al fet de ser considerat home o dona. Simplificant molt podríem dir que gènere és sinònim d'expectatives socials.²

Cal remarcar que aquesta significació és dinàmica, es transforma amb el pas del temps i es manifesta de formes diferents en cada cultura, la qual cosa demostra que no es tracta d'un fet biològic i estàtic, sinó cultural i après.

Un **estereotip** és una opinió, una sanció, un valor o una expectativa que s'imposa als membres d'una determinada comunitat o subcultura; en el cas de les subcultures masculina i femenina parlem d'**estereotips de gènere**.

En referència a les dones, els estereotips de gènere més comuns són: dependents, dèbils, indecises, emocionals, xerraires, passives, tendres, comprensives, reprimides sexualment, manipuladores.

Pel que fa als homes, entre els més corrents figuren: independents, forts, valents, racionals, actius, durs, competitius, insensibles, sexualment lliures, simples, passotes, agressius.

Per què diem “sexe atribuït”?

La ciència i el discurs mèdic s'han referit al **sexe** com a la condició biològica que determina si una persona és mascle o femella. En general, es distingeixen sis components principals del sexe: la composició cromosòmica, els òrgans reproductors, els genitals externs, els genitals interns, el comportament hormonal i les característiques sexuals secundàries. Existeix, però, una gran variabilitat en la composició genètica i hormonal que pot aparèixer en cada sexe, donant lloc fins i tot a persones classificades com a intersexuals.

És per tot això que les darreres teories feministes matisen les categories de sexe i gènere, entenent que la pròpia diferència biològica és construïda socialment a través d'un procés històric i social. La diferència sexual, que fins ara ens semblava indiscutible, no és només un fet anatòmic sinó també un fet construït i pensat socialment.³

Hem de concebre l'ésser humà doncs, com un continu en el que en un extrem hi hauria l'home i la dona, al llarg del qual cada persona estarà situada en un punt diferent. Per aquest motiu, és fonamental respectar la pròpia **identitat sexual**, és a dir, la identificació que realitza una persona en relació a sí mateixa a l'hora de considerar-se com a home, com a dona, o en trànsit puntual o permanent entre ambdues categories.⁴

El paper del gènere a la nostra societat

El gènere és una manera molt acceptada de classificar les persones i permet estructurar àrees tant importants com la família, la feina, la reproducció, etc. És un element que dóna molta estabilitat a les relacions, ja que dins del binomi heteropatriarcal tot és molt “previsible”. Tot i que les persones som molt més complexes que aquests binomis home/dona, masculí/femení, sovint ens hi aferrem perquè és la manera com ens sentim representades i reconegudes davant la mirada dels altres.

La conseqüència de com entenem el sexe i el gènere és que un dels aprenentatges fonamentals que esperem d'un infant és la pròpia construcció de la identitat sexual, de gènere, i l'orientació del seu desig sexual, com a quelcom estable en el temps i d'acord amb els estereotips de gènere.

Ensenyarem als nens a fer pipí drets, i a les nenes a fer-ho assegudes, la família normalment inclinarà els nens a jugar a jocs actius i de pilota, i a les nenes a jocs de cura i de tasques domèstiques. Quan un nen tingui una amiga preferida li preguntarem amb tota naturalitat si són nuvis, i donarem per descomptat que són amics quan l'escollit sigui un nen...

La divisió entre nens i nenes es posarà de manifest i es reforçarà per part de l'entorn familiar i social de l'infant en el joc, els estudis, els esports, les expectatives i somnis, etc. fins l'adolescència i al llarg de la vida.

Aquestes creences aporten seguretat a l'infant ja que li proporcionen un marc en el qual pot anar creixent. Al mateix temps limiten el seu desenvolupament integral i poden esdevenir també molt opressives, quan l'infant no s'hi ajusta com la societat i la família esperaven. Els adults que acompanyem infants i joves, sovint també ens sentim més segurs i còmodes quan el nen o la nena s'ajusta a allò esperat segons el seu sexe, i segurament contribuirem que s'adapti al rol establert, de vegades de forma subtil.

2.3 Discriminacions de gènere

Els fonaments de la cultura patriarcal

Les dinàmiques de discriminació de gènere s'activen seguint algunes creences fonamentals de l'**Heteropatriarcat**.

Per una banda el **sexisme**, és a dir, que les persones s'han d'ajustar a uns codis de comportament establerts en funció del seu sexe i aquests codis a triar són només dos. Home i dona serien dos termes oposats i irreconciliables. El moviment Queer⁵ ja fa temps que posa en discussió aquesta creença, i les seves idees han tingut una influència notable en la població. No obstant aquest fet, estem lluny de poder percebre el món des d'un punt de vista no binari.

Per altra banda el **masclisme**, és a dir, que les característiques atribuïdes a la masculinitat tenen més valor, més reconeixement social, i més importància que les atribuïdes a la feminitat. Això té una conseqüència immediata que és que, en les nostres creences socials, un home és superior a una dona.

En la nostra societat, en la qual la superioritat dels homes sobre les dones ja no està reconeguda en cap llei escrita, (esperem no equivocar-nos) el masclisme ja no és tan evident⁶, hi ha molts matisos i hi ha esferes on la igualtat home-dona ha avançat moltíssim. Al mateix temps és un fet que el masclisme segueix existint i influint fortament en les creences tant d'homes com de dones, sobretot en l'esfera íntima, manifestant-se de forma dramàtica en l'establiment de relacions afectivo-sexuals abusives.

I per últim, l'**heterocentrisme**, és a dir, que un dels estereotips fonamentals que han de respectar tant homes com dones és que la seva orientació del desig ha de ser heterosexual, per tant, vers el sexe oposat.

El sistema heteropatriarcal afecta de diferent manera dones i homes. Les dones han hagut de fer front a les injustícies que suposa la identificació amb un món poc valorat. Així les lluites feministes van estar inicialment centrades, i no tan sols, a reclamar el dret de les dones a fer coses considerades del món masculí, coses importants: votar, treballar fora de casa i de forma remunerada, tenir càrrecs de responsabilitat a les empreses i en el món polític, gaudir de la seva sexualitat, etc.

El cas dels homes és diferent. La cultura heteropatriarcal, tot i situar-los en una posició de privilegi, no sempre els beneficia. Els preus i els costos a pagar de la masculinitat són alts. Així els homes, durant segles i encara ara, s'han vist privats d'expressar les seves emocions, de gaudir del plaer de cuidar els altres, de tenir por, de demanar ajuda quan la necessiten, etc. Els homes tampoc han

pogut ni poden explorar tot el seu potencial humà amb llibertat. A diferència de les dones, no han iniciat una lluita col·lectiva i internacional per reclamar el seu dret a entrar en el món femení, i això ha estat així perquè la percepció d'aquest món no és positiva: durant segles, ha estat considerat de segona categoria.⁷

A més a més, el sistema heteropatriarcal no concep l'existència de possibilitats que surtin de les categories "home" i "dona" heterosexuales: margina persones homosexuals i bisexuals, invisibilitza i estigmatitza les persones intersexuales o transsexuales, i esdevé en definitiva, una forma de control social dirigida contra qualsevol tipus de transgressió del propi sistema sexe/gènere.

Per tant, és fonamental tenir en compte que **nois i noies hem estat educats de forma diferent i desigual**. Hem rebut missatges diferenciats i, sovint, hem desenvolupat habilitats diferents. Si volem promoure un tracte just, cal que tinguem present com s'estructuren les identitats de sexe i gènere en la nostra societat, en el nostre centre i en el nostre grup-classe per tal de poder treballar les situacions d'injustícia i violència.

2.4. Un recorregut per la coeducació

El món de l'educació ha estat condicionat sempre per l'heteropatriarcat i pel moment històric, tant en la forma d'organitzar-se com en el treball del dia a dia a classe. A l'Estat espanyol venim d'una educació segregada o diferenciada, promoguda per Rousseau ja al segle XVIII, en la qual es plantejava una educació diferent en funció de si eres nen o nena. Durant el segle XIX es lluità per l'escolarització de les nenes, la formació de les professores i el dret de les dones a realitzar estudis superiors, i s'aconseguien grans fites durant els primers 30 anys del segle XX.

Ferrer i Guàrdia escriu el 1908: "La mujer no debe estar reclusa en el hogar. El radio de su acción ha de dilatarse fuera de las paredes de las casas: debería ese radio concluir donde llega y termina la sociedad. Mas para que la mujer ejerza su acción benéfica, no se han de convertir en poco menos que en cero los conocimientos que le son permitidos: debieran ser en cantidad y en calidad los mismos que el hombre se proporciona".⁸

L'etapa franquista va fer retrocedir brutalment els drets i llibertats de les dones i també va suposar un pas enrere en la qualitat pedagògica en general. Els drets de les dones a una escolarització i formació de qualitat van patir un fort retrocés que encara té conseqüències en el nivell cultural de la població espanyola.

Amb l'arribada de la democràcia parlamentària els anys 70 del segle XX, s'implantà el dret universal a l'educació i s'establiren les escoles mixtes. La coeducació era en aquell moment sinònim d'escoles on nens i nenes poden estudiar junts les mateixes coses.

No obstant aquest fet, les desigualtats socials entre homes i dones es seguien reflectint també a classe. I encara avui existeix desigualtat en les expectatives vers nens i nenes, i desigualtat davant les oportunitats reals d'escollir itinerari acadèmic.

L'escola és hereva d'un androcentrisme històric (no només pel que fa al llenguatge, llibres de text, il·lustracions infantils), sinó també en el currículum ocult i en la manera que tenim els i les docents de relacionar-nos amb l'alumnat. Les nenes continuen adoptant majoritàriament papers passius quan no se'ls dóna l'atenció que reben els nens a l'aula (ja sigui perquè els nens són els més conflictius o els més actius de la classe); i els nens segueixen ocupant espais centrals a l'aula, al pati, als jocs, a les assemblees.⁹

La generalització de l'escola mixta sense tenir en compte la perspectiva de gènere va anar donant èmfasi a valors tradicionalment considerats masculins com la competitivitat, l'agressivitat, el desig de destacar i ser el primer, la indiferència davant les dificultats, etc., tot donant valor als (i les) alumnes que han encaixat en aquest model per després poder servir "adequadament" al model

productiu establert. El resultat és que les noies han anat assolint quotes cada vegada més altes en els nivells d'estudis superiors, però topen amb un sostre de vidre a l'hora de poder triar estudis més tècnics i a l'hora de veure reflectides les seves qualificacions en les seves trajectòries professionals.

Per aquest motiu s'amplia el concepte de coeducació a una mirada en la qual es tingui present la diferent i desigual socialització que reben nens i nenes, i es posi l'accent a revalorar el món d'allò "femení". Això ha de tenir conseqüències renovadores en la organització del centre, en el llenguatge, en els currículums i també en el dia a dia de classe.¹⁰

En les darreres dècades algunes veus, com les del pedagog Daniel Gabarró¹¹, clamen per introduir la perspectiva de gènere pensant ja no solament en els drets de les noies, sinó per tal de posar remei als mals resultats acadèmics dels nois, que van baixant conforme els adolescents es van apropiant de valors de la identitat masculina hegemònica com el passotisme, l'atracció cap a les conductes de risc, l'homofòbia o la misogínia. Conductes que dins el món acadèmic els acaben jugant en contra.

Altres veus han posat l'accent en la necessitat urgent de treballar les creences masclistes que afecten les relacions íntimes, que en l'edat adolescent tenen una importància cabdal en l'ordre de prioritats dels nois i noies, ja que es detecta un nivell de creences masclistes inusual i incongruent amb el discurs d'igualtat que es pregona des de l'escola. Es comencen a fer programes de prevenció de violència de gènere a classe i a formar joves agents de prevenció de relacions abusives. Arreu de l'Estat espanyol sorgeixen iniciatives en aquest sentit per part de col·lectius de professorat i educadors preocupats amb el tema.¹²

D'altres sectors destaquen també la necessitat de visualitzar la diversitat afectivo-sexual a les aules, presentant dades esfereïdores sobre la relació entre l'assetjament de nois i noies als centres escolars i l'homofòbia. Es comença a sentir parlar de bullying homofòbic¹³.

Amb l'arribada massiva a les aules de nens i nenes amb múltiples orígens culturals i lingüístics i la globalització al carrer de les lluites pels drets socials i per la no discriminació, entrem en una era on el fracàs del sistema escolar, l'assetjament i la discriminació, cal estudiar-los més que mai des d'un punt de vista multicausal. La coeducació ha d'anar encara més enllà.

Creiem que coeducar avui vol dir també que les aules siguin petites comunitats temporals on es pugui experimentar la democràcia profunda, i això passa perquè totes les persones que formen part d'aquesta classe-comunitat puguin ser vistes i apreciades, puguin tenir l'oportunitat de desenvolupar lliurement i de forma segura la seva personalitat, les seves opinions i els seus gustos.

Coeducar és educar per la igualtat d'oportunitats, tenint en compte les diferències, i vetllar perquè el grup-comunitat proporcioni una experiència enriquidora de la diversitat.

3- Com transformar les dinàmiques de discriminació i gestionar la diversitat

Comencem amb unes paraules inspirades per Arnold Mindell¹⁴, creador del Treball de processos, perquè tenim ganes de donar una primera resposta a la pregunta que encapçala aquest capítol.

Per arribar a transformar les dinàmiques de discriminació i viure la diversitat com una riquesa, cal que ens comprometem a seure en el foc del conflicte i desenvolupar en cadascuna de nosaltres la capacitat d'escoltar i donar la benvinguda a totes les veus i formes d'expressió.

3.1. Donar la benvinguda a totes les parts

Donar la benvinguda és precisament el contrari de discriminar o marginar. La principal habilitat que ens permet atendre dinàmiques de marginació és la de donar la benvinguda.

Donar la benvinguda a totes les veus i experiències no vol dir estar d'acord amb tot, sinó senzillament tenir una actitud d'escolta i empatia cap a totes les veus, fins i tot aquelles que no ens agraden o ens resulten incòmodes. Sabem que això no és gens fàcil.

La Democràcia Profunda no sols ens convida a donar la benvinguda a les diferents parts d'un grup, i a les diferents formes d'estar en un grup, sinó també a les diferents veus que tenim dins nostre, i als diferents nivells en què es manifesten les coses; el nivell més verbal, racional, el nivell de les emocions, sensacions, i del cos, i fins i tot el nivell de l'essència que ens uneix a tots i totes.

Un exemple: Una presentació que dona la benvinguda a totes les parts

Arribàvem a una classe de 5è de primària. Ens havien proposat fer un taller de sexualitat. Als infants els havien donat la notícia la tarda anterior i quan ens van veure aparèixer, la major part de nens i nenes de la classe va començar a cridar, a tapar-se la cara, a moure els peus, el nerviosisme impregnava l'espai. Nosaltres també vam començar a sentir els nervis a la panxa.

A l'entrar a la classe no es podia parlar, tot el que dèiem provocava molts riures.

-Hola- (riures) -Com esteu?- (riures). En l'ambient hi ha molts nervis, fins i tot jo els noto a la panxa i també noto una mica de vergonya.

-A algú més li passa?

-Sí... van contestar (més riures, sorollets, nenes i algun nen que es tapa va la cara).

-Benvinguts els nervis i la vergonya- (i els faig una mica més visibles, fent saltets de nervis i tapant-me la cara de la vergonya, la gent riu).

Lavors vaig preguntar:

-Algú sap per què hi ha aquest ambient?

-Perquè fareu un taller de... (no es pot ni dir la paraula...)

-De sexualitat-, diu algú mentre es tapa la boca.

-Un taller de sexualitat-, repeteixo (riures).

-Què creieu que és un taller de sexualitat?

Respostes:

-“És una cosa fastigosa, dolenta. Pornografia, diu un altre. Un noi i una noia a la nit quan van a la platja. O al llit. Quin fàstic! Ens explicareu com es fan els bebès, però nosaltres això ja ho sabem. I també sabem coses de la regla de les noies.”

Observem que una part de la classe se sent més identificada amb saber molt sobre sexualitat i una altra que no s'hi identifica tant, així és que decideixo anomenar-ho i donar-li la benvinguda: -Avui parlarem de sexualitat. És possible que a la classe hi hagi persones que creuen que saben molt sobre sexualitat. Pot ser altres que pensen que no en saben tant. I les dues coses són perfectes. Pot ser que hi hagi gent de la classe que a casa li hagin explicat moltes coses, o algunes coses, i pot ser que hi hagi nens i nenes que han sentit a parlar poc o res sobre aquest tema. I les dues coses són perfectes. També volem donar la benvinguda a tots els sentiments que hi haurà avui a la classe, a la vergonya i als nervis. També a la sorpresa, a la por, a la tristesa, als riures i a l'alegria. Tot el que

sentiu és perfecte. Pot ser que a alguns i algunes de vosaltres el tema us interessi molt i teniu molta curiositat i ganes de fer preguntes. Pot ser que hi hagi altra gent que el tema no li interessa gens. O també pot ser que a algú li interessi molt el tema però no en vulgui parlar. Avui totes les formes de participar són ben vingudes. I serà impossible equivocar-se.

-Si us sembla, ara ens aixecarem i farem un joc per conèixer-nos una mica...

Després de donar la benvinguda l'ambient es notava molt més relaxat. Quan dónes la benvinguda fas que la gent (i també un mateix) es trobi més a casa. A l'acabar el taller la paraula s'havia repartit molt. La professora ens va dir que s'havia sorprès que una de les nenes més tímides de la classe hagués parlat. Tot i parlar sobre un tema que provocava molts límits, els nens i nenes es van anar sentint cada cop més segurs.

De com de vegades marginem en nom de la inclusió...

Voler educar en valors tals com la igualtat, la solidaritat i la inclusió és central i necessari. Si un nen o una nena fan un comentari sexista, racista o poc respectuós amb els altres, és important que ho fem notar i que fem alguna cosa al respecte, tal com hem anat dient.

Al mateix temps és molt important també que tinguem curiositat pel comentari. Ens hem trobat incomptables vegades amb noies adolescents que feien un comentari del tipus "el masclisme ja no és un problema" i que després de convidar-les que parlessin més sobre el seu punt de vista ha resultat tractar-se de noies que han viscut situacions d'abús per part d'homes i que es trobaven en la fase de negació. O altres vegades que, darrera d'un comentari racista, hi havia una gran dosi de desconeixement i de por cap a la diferència.

Per poder combatre la discriminació cal no discriminar a qui discrimina i convidar-lo a expressar més el seu punt de vista, si no, marginem a qui margina i creem una nova dinàmica d'opressió a la inversa.

Un exemple: Donar la benvinguda a la incomoditat

En una ocasió érem en una classe on hi havia diverses noies amb hijab. Vam començar a parlar de gènere i d'interculturalitat. Es notava com començava a haver-hi un moment de tensió i d'incomoditat i que les noies amb hijab estaven nervioses. Llavors vam demanar si algú podia expressar com s'estava sentint. Com que ningú no deia res, la nostra intervenció es va enfocar a poder anomenar amb respecte allò que es feia incòmode, difícil de dir:

-"Suposo que hi ha persones que no entenen gaire per què hi ha noies d'aquesta classe que porten mocador i que fins i tot potser no ho troben bé. Suposo que deu ser difícil de dir això perquè no voleu ser irrespectuosos, és així?"

Unes quantes persones van assentir amb el cap.

Llavors ens vam dirigir a les noies amb hijab i els vam demanar si tenien ganes de compartir amb la classe per què portaven el mocador. Les noies van començar a parlar i la resta de la classe van demanar-los si els podien fer preguntes i elles van dir que sí amb un somriure d'orella a orella!

Tot plegat va derivar en un intercanvi riquíssim sobre el tema i amb una major consciència per part de tothom de la complexitat del creuament de cultures. Aquella classe portava més de tres anys convivint i mai havien parlat obertament d'aquest tema.

El que volem dir és que tant important és el que com el com. Si en nom de la no discriminació tenim actituds de no escolta o no curiositat, perdem l'oportunitat de **mostrar a través del nostre exemple** noves maneres de lidiar amb les actituds amb què no estem d'acord o que no entenem.

Precisament aquest és el punt central de la nostra proposta, com podem escoltar allò que ens molesta? Com podem no perdre l'interès i el respecte per l'altre fins i tot quan sentim que l'altre no ens està respectant?

Més enllà de el que està bé i del que està malament hi ha el que fem quan ens trobem amb algú que pensa, sent, es comporta o percep la realitat d'una forma molt diferent a la nostra o d'una forma que no aprofitem. Si treballem per poder marcar una diferència en aquest sentit, estarem realment portant la idea d'inclusió fins al final.

Tot això vol dir que no hi ha límits?

De cap manera. Que vulguem facilitar l'expressió de totes les veus no vol dir que estiguem d'acord amb totes elles i que diguem aquí tot s'hi val. Senzillament creiem que si veiem que en una classe els nois són poc respectuosos amb les noies i el que fem és només fixar normes que prohibeixin determinats comportaments, perdem l'oportunitat de treballar amb les creences i experiències que hi ha darrera aquestes actituds i, al mateix temps, de promoure canvis en les persones que siguin més sostenibles en el temps.

Podem perfectament dir al grup-classe:

-“Veig que hi ha nois en aquesta classe que toquen a les noies sense permís i fan comentaris despectius, això no em sembla bé i no ho entenc, vull que dediquem la següent sessió de tutoria a parlar-ne i veure entre tots i totes com podem lidiar amb aquesta situació. M'agradaria que algunes noies expressin com és per elles aquesta situació, també alguns nois i també altres nois i noies que no hi estan directament implicats”.

En un cas així podem, o bé treballar-ho directament amb tota la classe, o bé parlar abans per separat amb algunes persones.

3.2 La importància del treball interior dels qui fem de mestre

Per poder acollir totes les veus hem de ser capaces de desenvolupar la capacitat d'observar i respectar la nostra pròpia diversitat. Dins nostre tenim una sèrie de creences amb les quals ens identifiquem més i d'altres que costen més de reconèixer i verbalitzar. De vegades costa admetre algunes coses ja que socialment hi ha límits i sancions fortes per qui trenca certes normes.

Amb els grups es produeix la mateixa dinàmica. Els grups tenen una identitat o cultura grupal pròpia, feta de les creences amb les que el grup s'identifica mes i altres amb les que no s'identifica tant o gens. Aquesta cultura grupal pot ser més o menys explícita, però sempre existeix un conjunt de normes no escrites i tota persona que entri al grup les anirà percebent amb bastant claredat.

Tant els valors i actituds amb els quals el grup s'identifica més (nosaltres som...), i aquells comportaments que el grup rebutja, o desconeix, però que pugnen per emergir ja que s'observen en segon pla, formen part de la identitat grupal. Tant allò més visible, com allò que es percep a través de la intuïció, i que costa més de dir, forma part del grup.

El treball interior sobre la nostra pròpia diversitat ens pot ser útil de la següent manera; per exemple, com a mestre és difícil dir obertament “no tinc ganes d'anar a fer classe, avui faria campana”, i de fet podem tenir molts problemes a la feina si ho fem. Al mateix temps, però, ser compassives amb aquesta part de nosaltres ens ajudarà a abraçar aquella part de l'alumnat que se sent així, i que ho expressa amb formes poc legitimades socialment, justament perquè està prohibit.

Donar la benvinguda a totes les parts implica desenvolupar una actitud d'obertura. Podem donar la nostra opinió, però és important primer poder anomenar i apreciar allò amb què el grup s'identifica més i anomenar també allò que està més en segon terme, segurament expressat per una o dues persones més “marginades” dins el sistema grupal.

Un exemple: Curiositat cap a allò que ens molesta

Després d'una estona intentant fer callar el grup per començar la tutoria, la tutora comença a notar irritació. S'agafa un moment per connectar amb la seva capacitat de donar la benvinguda al que està passant i prova la següent intervenció:

-“Veig que sou un grup que us agrada xerrar entre vosaltres i que teniu segurament moltes coses importants a dir-vos (atenció: dit sense to d'ironia!). Imagino que les estones de pati i de passadís són molt in suficients per cobrir aquesta necessitat... al mateix temps percebo en moltes de vosaltres les ganes d'estar atentes a classe. A algú més li passen aquestes dues coses? M'agradaria que en parléssim una mica avui a tutoria”.

Sabem que la mestra vol fer classe i que tothom l'escolti. Però, de moment, decideix aparcar la seva opinió per després i mostrar curiositat cap al que està passant. Segurament obrint aquest espai es podrà parlar de temes com tenir amics o no, tenir èxit acadèmic o no, i altres temes que són molt importants per a tot el grup. Pel que fa a la necessitat de la professora de treballar en un ambient de concentració, és probable que una part de la classe vulgui el mateix que ella. Si la majoria més xerraire sent que es pot expressar, sense ser jutjada d'entrada, li serà més fàcil a aquesta minoria poder-se acabar expressant i, segurament, la mestra ja ni tan sols haurà de dir la seva; la seva opinió ja haurà estat verbalitzada.

En la cultura del grup-classe els mestres som una peça important. El professorat sovint reforcem algunes creences i en marginem d'altres. Que tinguem unes creences i que les expressem no és ni bo ni dolent, simplement cal ser conscient del nostre rang i del poder que té que reforcem uns valors i opinions respecte uns altres, i escollir com i quan emetre'ls.

3.3. 10 idees clau per treballar la Democràcia Profunda:

- Donar la benvinguda a totes les veus i abordar-les amb curiositat. Aplicable tant a les persones del grup com a les nostres pròpies veus internes.
- No marginar els nostres sentiments, intuïcions i les nostres sensacions corporals (por, incomoditat, timidesa, tensió...) que sentim quan som en companyia del grup. Són una informació igual de vàlida sobre l'atmosfera del grup-classe que allò que es diu verbalment.
- Reconèixer i apreciar les parts de la identitat grupal més conegudes per tal que no se sentin amenaçades davant l'emergència d'altres veus més desconegudes.
- Donar suport a les persones amb més privilegis a ser-ne conscients, a prendre responsabilitat i donar-los suport perquè expressin el seu dolor. No marginar a qui margina. Finalment, animar a reparar el dany moral vers l'altra part.

- Donar suport per tal que les persones més “marginades” del grup es puguin expressar ja que aporten una informació valuosa per a un grup. Convidar a parlar des de com ens sentim. Ajudar a responsabilitzar-se dels propis sentiments.
- Aprofitar les nostres majors capacitats d'expressió i la (generalment) major legitimitat per parlar i per ajudar a anomenar els tabús i les coses difícils de dir.
- De vegades anomenar el que sentim pot alleugerir altres persones que se senten igual però no s'atrevien a dir-ho.
- Respectar el silenci: ens pot indicar que al grup hi ha opressió o temes difícils. Les rialles també ens donen moltes pistes de que som en un punt calent per al grup.
- Observar les incongruències, per exemple: els infants diuen que estan contents però percebem tristesa a l'ambient.
- Fer els diàlegs grupals a poc a poc, amb solemnitat, creant un entorn on les persones se sentin segures d'expressar-se: aquesta és una tasca que hem de liderar amb la nostra actitud de benvinguda.

4. Com educar amb perspectiva de gènere

La Coeducació és educar per la igualtat d'oportunitats tenint en compte les diferències i vetllar perquè el grup-comunitat proporcioni una experiència enriquidora de la diversitat.

Un dels eixos de diversitat que volem atendre especialment en aquesta guia és la diversitat de gènere i afectiva-sexual i les desigualtats i la violència que se'n deriven.

Per començar a transformar les dinàmiques de discriminació a classe és fonamental atendre els estereotips i sancions de gènere. En paral·lel cal treballar d'arrel les creences discriminatòries i revertir la poca valoració que certs valors, actituds, habilitats i fins i tot matèries considerades de dones, o femenines, han tingut a l'escola i a la societat. Aquesta tasca té una dimensió molt ampla i per això us remetem a guies força més completes sobre el tema.¹⁵

La dimensió estructural de l'educació és fonamental; és a dir, revisar amb perspectiva coeducativa l'organització dels espais i dels temps, de la presa de decisions, el tipus de vincle que l'escola cultiva amb les famílies i amb els infants i joves serà l'acció que farà sostenibles els canvis que anem introduint dia a dia.

4.1 Qüestionar els estereotips i treballar les sancions de gènere

La discriminació a qui trenca els estereotips i se surt de la norma del sistema sexe/gènere opera a través del que anomenem sancions de gènere: generalment bromes, riures, comentaris (en directe i a les xarxes socials), insults, exclusió del grup o sobrenoms i, de vegades, agressions directes. Coneixem prou bé aquests mecanismes perquè malauradament són força habituals i ho eren encara més quan els que ara llegim aquesta guia anàvem a escola. El que ens interessa remarcar aquí és prendre consciència del grau de normalitat que hem arribat a donar tots plegats a aquestes expressions i les conseqüències que tenen.

Cal tenir en compte que les sancions que s'estableixen entre iguals, quan un noi fa "coses de noia" i viceversa, tindran una influència molt important en el procés de modelat de la identitat de tots els nens i nenes. El missatge sancionador oprimeix a qui el rep i a la resta de la classe. Sovint el bullying té una relació directa amb les sancions de gènere, per aquest motiu val la pena aturar-s'hi, amb actitud de curiositat però amb fermesa.

Segurament com a mestres hem pensat també alguna vegada que una nena era molt "homenot" i que teníem algun nen massa "efeminat". De fet, tots els nens i nenes transgredeixen les "normes de gènere" d'alguna manera o altra, ja que ningú no pot encaixar perfectament dins el model d'home o de dona que s'estila! De tant en tant ens trobem que algun nen o nena de classe li agrada vestir-se i comportar-se clarament segons codis que no són els que la societat atribueix al seu sexe.

Els mestres i els familiars acostumem a observar-ho desconcertats i dubtem de **què hem de fer**.

Cal tenir molt present que aquests comportaments són naturals i no són perjudicials per a la persona ni per a la seva sexualitat, salut, ni vida social futura. El que fa mal, especialment a aquests nens i nenes més "dissidents" amb les normes de gènere, és la discriminació que els nens i nenes rebran a través de sancions del grup d'iguals i dels adults. I és aquí on tenim molt per fer.

Quan algú li diu a una noia que és una guarra o a un noi maricón, tota la classe aprèn i es reafirma amb el fet que qui trenca els rols de gènere serà castigat amb insults i humiliacions, amb més o menys to de broma, i amb més o menys impunitat.

El que suggerim és que cal prendre consciència de la dinàmica opressiva que generen les sancions per poder augmentar el nivell de consciència de tota la classe. De vegades caldrà aturar-se i donar espai a un diàleg en què es pugui expressar el dolor que això causa, de vegades es tractarà de compartir i explorar, preguntar, trencar tòpics entre totes. De vegades cal un petit comentari per part nostra fins que tinguem temps de parlar-ne a fons en una tutoria. Per tal de transformar les dinàmiques de discriminació ens caldrà cultivar la curiositat al mateix temps que la fermesa.

Un exemple: posant al centre de l'aula l'homosexualitat

Vam fer un taller on expliquem un conte d'un príncep i una princesa no del tot convencionals en una classe de nens i nenes de 6 anys. Al final del conte, els protagonistes es canviaven el nom i el príncep deia que a partir d'aquell moment es diria Príncep-Princesa, i un nen del grup va dir:

-És "maricón!";- i tota la classe va riure.

No és un comentari tan comú a aquesta edat. En vam prendre nota.

Abans d'abordar el tema vam investigar amb tècniques teatrals els dos personatges del conte. Ens serveix per investigar les seves creences de forma no verbal. El rebuig cap a representar amb teatre tasques de cura que feia el Príncep del conte per part d'un grup de nens de la classe era notable. En interpretar l'escena en què el Príncep està tenint cura d'un cadell de Drac, molts nens el mataben o el deixaven escapar volant.

En acabar els exercicis teatrals vam fer un cercle per parlar del que havia passat.

Vam començar explicant per què nosaltres anem a les escoles a explicar aquest conte. Una de les persones que facilitava el taller va dir:

-M'agrada que les persones puguin fer el que vulguin. No m'agrada que la gent em digui que hi ha coses que no puc fer perquè sóc una noia... A mi m'agraden les noies.-

-Ah, llavors ets lesbiana! -rialles.

-Sí, sóc lesbiana. I m'agrada molt ser lesbiana, m'agrada, és molt guai. El que no m'agrada és que quan vaig pel carrer hi hagi gent que em digui lesbiana com si fos un insult.

De sobte, l'atmosfera va canviar. I ser lesbiana era central, era valorat. Llavors alguns nens i nenes van aixecar la mà i van començar a explicar històries de gais i lesbianes que coneixien.

-El meu pare té una amic que és... -encara no s'atrevia a dir la paraula.

-Gai -li diem- Que li agraden altres nois.

-Sí, gai. I treballa en un hotel. I viu amb... amb...

-Amb la seva parella

-Si. Amb la seva parella -va respondre.

Havíem creuat el límit de la sanció! Altres persones van començar a parlar de persones homosexuals que coneixien. De sobte, el nen que havia fet el comentari sobre el Príncep va dir:

-A classe també hi ha un marieta: Ell és "maricón" -assenyalant amb el dit a un altre nen.

I va ser increïble el que va passar... la paraula maricón ja significava una altra cosa. Tenia valor, estava al centre. En aquest moment era valorat ser marieta.

El nen assenyalat va dir:

-Sí. I ell ara és el meu xicot -tot assenyalant a un altre nen que somreia.

A punt d'acabar el taller, en Denis, el mateix nen que havia dit del Príncep que era un marieta se'ns va acostar i ens va dir: "a tu no t'ha d'importar el que digui la gent. Si a tu t'agrada ser lesbiana doncs ja està. El que digui la gent t'ha de ser igual".

I per acabar ens va fer una altra pregunta: "però una cosa que no entenc, llavors... moro és un insult? Perquè...al que li dius és moro... és un insult, o no?"

Quin gran mestre, Denis! En seguirem parlant...

La importància dels referents alternatius

Una altra forma de qüestionar els estereotips de gènere (i de qualsevol altre tipus) és a través de presentar a l'alumnat persones que amb la seva activitat professional o personal han trencat estereotips. Ens sembla fonamental acostar-los a figures femenines que han destacat en camps com la ciència, la filosofia, les arts plàstiques, dones viatgeres, empresàries, escriptores, fotògrafes, futbolistes i esportistes en general. Per què no convidar a alguna esportista propera a venir a classe a respondre a les preguntes de nois i noies o plantejar un treball d'investigació sobre alguna d'elles?¹⁶

Apropar als nois i noies referents masculins que hagin destacat en el foment de la Pau, que s'hagin negat a anar a la guerra, referents de l'educació infantil, que s'hagin enamorat d'homes, que hagin sigut bons pares i hagin donat importància a la paternitat.

Per treballar amb els més petits ens sembla fonamental portar aquesta mirada dels referents que trenquen estereotips també al camp dels contes, les cançons i les festes tradicionals. Aprofitar Carnestoltes justament per trencar estereotips i donar encara més llibertat de gènere, en lloc de reforçar els estereotips. Aprofitar Sant Jordi per posar en discussió l'amor romàntic i posar en context una llegenda que, sabem, avui dia podria ser molt diferent. Buscar pel·lícules i contes on els i les protagonistes trenquen esquemes i podem veure com fan front a les conseqüències que té això per a ells i la societat. Actualment hi ha força literatura no sexista a l'abast de tothom.¹⁷

Una mirada crítica als mitjans de comunicació i al món de la música

Creiem que és una feina molt important poder parlar de la representació de la imatge estereotipada d'homes i dones als mitjans de comunicació, la publicitat i la música. Com sempre, cal ser compassives i explorar allò que d'entrada agrada i atrau d'aquella cantant i ballarina tan provocativa i sexy o d'aquell cantant tan arrogant i envoltat de noies en bikini. Negar el que senten els nois i noies no farà sinó tancar-nos el camí del diàleg. Però el simple fet de poder-ne parlar i establir un diàleg a classe, escoltant totes les veus, també les d'aquells joves a qui no els agraden els estils tan estereotipats, ja ens permetrà anar creant l'hàbit de prendre una mica de distància i, poc a poc, desenvolupar una mirada crítica amb perspectiva de gènere vers els mitjans audiovisuals i la música.

Fer treball segregat

En el cas d'educació infantil, existeixen escoles que proposen activitats segregades per tal de convidar nens i a nenes a jugar una estona al dia amb joguines i activitats a les quals normalment no s'acosten tant. A final de curs, en els espais lliures nens i nenes juguen indistintament a nines, amb els tractors, a cuinetes i a enfil·lar-se per les construccions.

Els espais segregats amb joves ofereixen alguns avantatges: a les noies els permet crear sentiment de grup basat en la confiança i la cooperació, augmenta la participació activa i els permet compartir experiències i vivències com a grup social. Pel que fa als grups exclusius de nois, es tendeixen a reduir les conductes típicament masculines que són freqüents en els grups mixtos (competitivitat entre ells, protagonismes malentesos, intents de cridar l'atenció, vergonya a expressar les emocions davant de les noies, etc.).

En acabar el treball segregat amb joves, és interessant facilitar un diàleg intergeneracional on puguin contrastar el seu aprenentatge i compartir les expectatives que tenen els uns de les altres amb l'objectiu de trencar els estereotips de gènere i visualitzar accions col·lectives destinades a produir un canvi.

4.2 Revalorar el món d'allò "femení"

És necessari, urgent i imprescindible prestigiar el món considerat tradicionalment femení, el món "privat", el món subjectiu. Les emocions, l'afecte, la cura, la delicadesa, el dubte, l'empatia, el cos, la intuïció, la cooperació, la comunitat... Tots aquests aspectes són tan necessaris per a la vida i el desenvolupament social com la realització personal, la individualitat, l'oci, la raó, la determinació o el poder, considerats tradicionalment masculins.

Aplicat a les institucions educatives, aquest objectiu implica canviar maneres de fer, sobretot pel que fa a la consideració que donem al món subjectiu i de les emocions. Al mateix temps caldrà prendre consciència de com el llenguatge sovint torna invisibles les dones i la diferència, incloure l'educació afectiva-sexual al currículum, i treballar la coresponsabilitat de tasques entre nois i noies.

-Educació afectivo-sexual. Prevenció de l'abús

Segons la Rosa Sanchís, hem heretat un tipus d'educació sexual del tot inadequada. L'educació que hem rebut molts de nosaltres nega la sexualitat infantil i amaga en el tabú i el silenci la dels adults, utilitza la repressió, el silenci, la culpa i l'estigmatització.

Tot i que avui dia la sexualitat es tracta obertament a tot arreu, està carregada de valors que no afavoreixen el desenvolupament d'una sexualitat sana a infants i joves.

El model de sexualitat que vivim és: sexista, heterosexual, coital, genital i adultista.

Coeducar significa treballar per a una educació afectivo-sexual:

- **No sexista:** que no tracti diferent nens i a nenes i valori els dos sexes per igual.
- **No reproductista:** l'objectiu de la sexualitat no és només la reproducció sinó també el plaer, el descobriment del propi cos, la comunicació, l'intercanvi.
- **A favor de la diversitat sexual:** considera les relacions i les pràctiques heterosexuales, homosexuals, bisexuals i totes les formes de diversitat sexual com una manifestació lliure i natural de cada persona.
- **No coital:** totes les pràctiques són importants, des de les carícies fins a la penetració. El més important i el més plaent és el que cada persona decideix.
- **No genital:** el plaer no només se sent als genitals, es pot sentir a totes les parts del cos i cada persona ha de descobrir aquelles zones que li produeixen més plaer que d'altres.
- **No parellista:** la sexualitat es pot viure en parella i per amor i també d'altres maneres, sense que suposi viure en parella ni sentir amor.
- **No adultista:** la sexualitat es viu des que naixem fins que morim i es manifesta de forma molt diversa segons cada edat, moment i persona.

-Fomentar la coresponsabilitat a les tasques d'ordre i neteja

Fer equips d'ordre i neteja, visualitzar el treball de la cuina de l'escola, visualitzar la complexitat i la importància de les tasques domèstiques a través d'exercicis pràctics, corporals, de plàstica, etc., ensenyar a cuinar i a comprar amb seny, fomentar la coresponsabilitat i la presa conjunta de decisions en l'ordre, organització i decoració de la classe, cuidar conjuntament de les plantes o de l'hort de l'escola, entre altres propostes.

-Emocions i conflictes

Potenciar la introspecció i l'autoconeixement. Enriquir el vocabulari personal d'infants i joves per poder detectar i comunicar els diferents sentiments és clau: el que no pot ser dit, tampoc pot ser viscut.

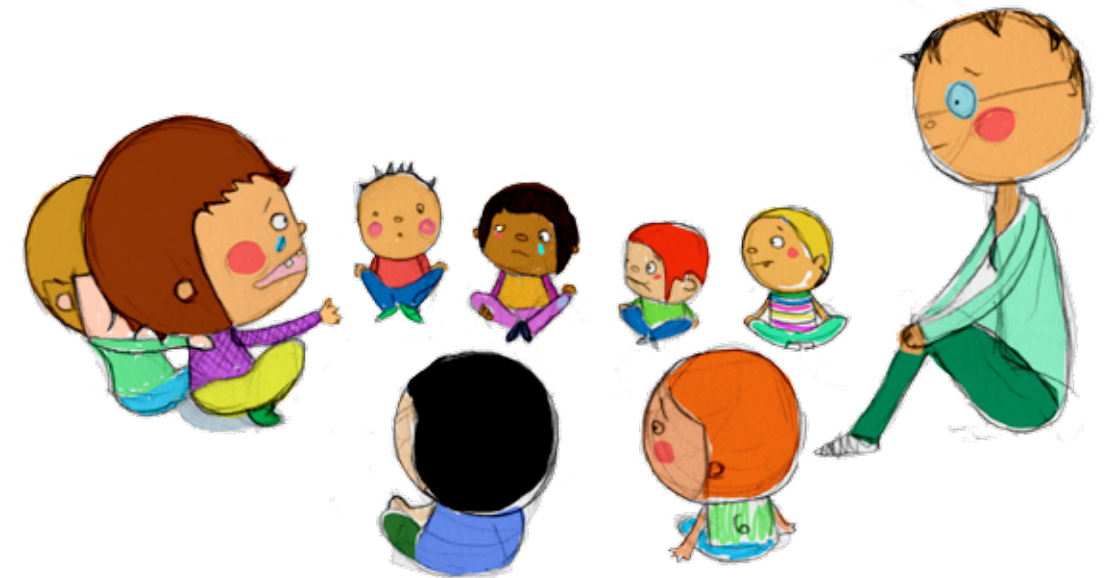
El que cal corregir, en tot cas, és la manifestació violenta d'una emoció, però no censurar l'emoció en si; la ràbia, la ira, la tristesa... són emocions humanes legítimes. Fomentar a l'escola espais habituals (grupals i individuals) reservats a l'expressió de les emocions i el tractament dels conflictes grupals i a la presa de decisions.

Els actes d'amistat, sensibilitat i cura dels altres

Com per exemple acompanyar un nen que s'ha fet mal, preguntar-li a un nen/a com està, acollir-lo al grup-classe, denunciar un abús... Cal incitar i facilitar mecanismes per tal que els nens sentin que és visible i ben valorat fer aquestes coses que veuen típicament de nenes.

La cooperació, en comptes de reforçar sols la competició, no només amb paraules sinó també amb accions concretes

A través de treballs en petits grups de recerca i aprenentatge, jocs cooperatius, donar espai als conflictes de grup i a una resolució d'aquests entre tots i totes, donar espai a tots els infants per ser el millor en diferents àrees, celebrar els èxits, però també els errors com una forma de créixer i aprendre.

5. Conclusions i reptes

No es tracta de ser perfectes, es tracta de ser humanes!

Totes i tots tenim dins nostre creences discriminatòries. Forma part d'haver crescut en una societat com la nostra i del bagatge històric de la nostra cultura. Encara que la nostra intenció sigui de ser inclusius (que és fantàstic) és important saber que no sempre ho serem i estar atentes i atents a les reaccions que les nostres intervencions generen a dins l'aula.

Ja ho avancem, no es tracta de ser perfectes, només d'estar atentes al feedback (o resposta que obtenim dels altres), no es tracta de ser conscients de tot tota l'estona, és impossible, només d'estar obertes i oberts als possibles aprenentatges personals i professionals que ens demanen els diversos reptes que ens planteja la dinàmica de l'aula.

Si podem deslliurar-nos de la veu crítica interna que ens diu no pots ser sexista o racista i realment ens obrim a percebre amb curiositat quan ho som, el viatge pot ser apassionant, alliberador i molt transformador a nivell professional i també personal.

L'alumnat no necessita mestres perfectes, políticament correctes i que no s'equivoquen mai. Els i les alumnes necessiten persones humanes sensibles capaces d'encertar-la i també, com no, capaces de disculpar-se i corregir quan comenten un error. Els i les alumnes necessiten veure com els seus mestres segueixen sent alumnes de la vida i com es posicionen no només davant del saber sinó també davant del no saber i de l'error.

Per fer front a les injustícies i combatre la discriminació, sovint necessitem donar-nos un moment, connectar amb el nostre propi mestre interior i alhora connectar amb el sentit profund de la nostra tasca. Tot seguit us proposem un exercici de treball interior.

Buscant el propi o la pròpia mestre:

1. Pensa en una persona que admires, que t'agrada, un personatge heroic per a tu. Potser la coneixes personalment o no, potser és contemporània a tu o no, potser és un personatge de la ficció o de la realitat
2. Selecciona tres objectes de la natura o del lloc on estiguis en aquest moment. Potser són triats a l'atzar o bé per alguna raó tenen a veure amb el personatge que has triat.

3. Posa't en un punt de partida i deixa un dels objectes a terra. Per un moment encarna el teu personatge fins que arribis a sentir les seves qualitats de manera molt viva. Deixa que t'envaeixi la sensació de ser ell/a. Gira sobre tu mateix/a fins a trobar una direcció que t'inspire. Confia en la teva brúixola interior. Deixa't portar uns passos cap a aquella direcció i quan ho sentis deixa el segon objecte a terra. Aquest representa aquelles qualitats que admires o anheles del personatge que has seleccionat.

4. Busca una altra direcció des del punt en el qual estàs ara i visualitza en el destí que hagi escollit una de les teves grans dificultats del moment. Pots ser el que vulguis, però ha de ser una situació que et desborda, que t'està reptant o que et desespera pels motius que siguin. Ara camina cap a aquesta direcció (oblidant el personatge anterior), tant sols pensant en el conflicte o dificultat que t'angoixa. Quan ho sentis atura't i deixa-hi el tercer objecte.

5. Ara situa't en el punt de partida de nou. Per un moment mira cap al punt que representa el teu heroi/heroïna i pren-ne la seva qualitat de manera molt viva. Pren el temps que necessitis i un cop ho tinguis, dirigeix-te directament i al teu ritme cap a l'objecte que representa el teu conflicte/repte. Camina a poc a poc cap a ell incorporant i explorant les noves qualitats de l'heroi/heroïna. Nota si emergeix alguna cosa nova.

6. Com es presenta el conflicte o repte en aquesta nova situació, ha canviat alguna cosa?

Notes:

1. El terme ha estat definit per Arnold Mindell, creador del Treball de Processos. Vegeu per exemple el seu llibre Deep Democracy in open forums (2002)
2. Daniel Gabarró (2007)
3. Coll-Planas, Gerard, i Vidal, Maria (2013) "Dibuixant el gènere". Edicions 96
4. Barbé, A., Carro, S, Vidal, C. (2011) "Jo vull ser radical. Una guia educativa per treballar la construcció d'identitat de gènere a 4rt d'ESO i Batxillerat". Disponible a www.edualter.org
5. Queer, que en anglès significa "tarat", "estrany", és un mot del qual els moviments dissidents del sistema heteropatriarcal i colonial a Estats Units, s'han apropiat en un gest d'orgull i provocació política. Queer, en llengua anglesa, ha passat de ser un estigma a un emblema. Per saber-ne més podeu consultar a Beatriz Preciado a <http://paroledequeer.blogspot.com.es>
6. El psicòleg Luis Bonino ha fet molt bones aportacions sobre el tema. Consulteu www.luisbonino.com
7. Extret de Barbé, A., Carro, S, Vidal, C. (2011), Op. Cit.
8. Ferrer i Guardia, Francisco (1908) La escuela moderna
9. Subirats, Marina (...) Conquistar la igualdad: la coeducación hoy
10. Roset, Montserrat. et. al. (2008) Guia de coeducació per als centres educatius: pautes de reflexió i recursos per a l'elaboració d'un projecte de centre
11. Gabarró, Daniel (2010) "Fracàs Escolar? La solució inesperada del gènere i la coeducació"
12. Un dels col·lectius pioners és el que lidera Rosa Sanchís. Conegueu la seva experiència a través del llibre "Tot per amor"? (2006) O del seu blog karici.es
13. La UNESCO defineix el bullying homofòbic com un tipus específic de violència sexual basat en l'orientació sexual i/o identitat de gènere, percebuda o real. Generalment es tracta de violència produïda entre estudiants, tot i que també es dona des dels docents i personal que treballa a les

escoles cap a certs estudiants que són percebuts amb orientació sexual i/o identitat de gènere diferents al patró cultural predominant. Les persones joves que són homosexuals o bisexuals tenen quatre vegades més probabilitats de cometre suïcidi que una persona jove heterosexual. unesco.org (2012)

14. Més sobre el Treball de processos: www.aamindell.net. Sobre el treball amb grups podeu llegir "Sentados en el fuego. Cómo transformar grandes grupos mediante el conflicto y la diversidad" (2004).

15. Roset, Monserrat, et.al.(2008) Op. Cit i Gabarró, Daniel (2010) Op. Cit. i Barbé., Carro i Vidal (2011) Op. Cit.

16. Vegeu el treball de l'INS Manuel Carrasco i Formiguera de Barcelona en aquesta línia.

17. Rosa Mut i Amàlia Ramoneda, Noies i nois: Tants a tants. Selecció de llibres per impulsar la lectura i la coeducació a Infantil, Primària i Secundària. Associació de mestres Rosa Sensat.

trobareu més recursos en les nostres webs:

www.filalagulla.org

www.educacionsinfronteras.org

Aquesta obra està sota una llicència de Creative Commons.

Autores: Joana Bou, Lidia Casanovas, Sara Carro i Neus Andreu Monsech.

Il·lustració: Miriam Cameros. www.miriamcameros.net

Maquetació: José Moya. moyaimagen@yahoo.es

Impressió: Gráficas Cámpas. www.graficascampas.com

Novembre de 2013

filalagulla

**Educació
Sense Fronteres**

MINISTERIO
DE ASUNTOS EXTERIORES
Y DE COOPERACIÓN

aecid

